

Kruno Prijatelj:

UZ FAKSIMILIRANO IZDANJE HRVOJEVA MISALA

Staroslavenski institut »Svetozar Ritig« u Zagrebu, nakladna kuća »Mladinska knjiga« u Ljubljani i »Akademische Druck- und Verlagsanstalt« u Grazu izdali su god. 1973. faksimilirano izdanje glagoljskog misala vojvode Hrvoja Vukčića Hrvatinića (*Missale Hervoiæ ducis Spalatensis croatico-glagoliticum*) u dvije knjige, od kojih prva predstavlja faksimil u boji čitavog kodeksa, a druga sadrži kritičku ediciju teksta u transkripciji latinicom i nekoliko popratnih studija. Ediciju su u redakciji Vjekoslava Štefanića pripremile izuzetnom akribijom Biserka Grabar, Anica Nazor i Marija Pantelić.

Dok prvi svezak, prema tome, predstavlja u originalnom formatu i obliku izvanredno reproduciran na papiru poput pergamene ovaj dragocjeni stari hrvatski iluminirani rukopis kojeg se original čuva u biblioteci Sarayi u Carigradu, odakle je dospio iz budimske Korvinove biblioteke, u drugom su nakon predgovora V. Štefanića i spomenute transliteracije objelodanjene studije o misalu i njegovu historijskoliturgijskom sastavu (M. Pantelić), o kulturnopovijesnoj analizi njegovih iluminacija (M. Pantelić), o karakteristikama njegova jezika i pisma (A. Nazor), o samom ovom kritičkom izdanju (B. Grabar) i o biblijskim čitanjima (B. Grabar). Ove studije svestrano ilustriraju ovaj naš jedinstveni rukopis i predstavljaju njegov najbolji komentar.

Ova edicija znači veliki događaj za upoznavanje ovog kapitalnog djela hrvatske kulturne baštine uopće, a posebno one grada Splita, gdje je to djelo najvjerojatnije nastalo i s kojim je najduže povezano. Ovaj misal, kome su god. 1891. u Beču bili posvetili monografiju s reprodukcijama u boji najljepših minijatura V. Jagić, L. Thalloczy i F. Wickhoff, a koji se bio kasnije zagubio u carigradskoj biblioteci gdje ga je god. 1963. ponovo pronašla beogradska historičarka umjetnosti Mara Harisijadis, ima izuzetan značaj s povijesnog, jezičnog, liturgijskog, ikonografskog i umjetničkog gledišta.

Ograničavajući se u ovom kratkom prikazu na umjetnički značaj i karakter Hrvojeva misala ispisanog od glagoljaškog »pisca« Butka početkom 15. st. ili, bolje, oko god. 1403.—1404. za »hercega Spljeta, podkralja Dalmacije i Hrvatske, najvećeg vojvodu bosanskog i kneza Donjih

strana« Hrvoja Vukčića Hrvatinića na 247 pergamentskih listova i ilustriranog s blizu 100 minijatura i oko 380 inicijala, želio bih istaknuti na posebni način mjesto toga misala u našoj povijesti umjetnosti, kojoj će bez sumnje ovo novo izdanje omogućiti da ga što bolje analizira i definira.

Minijature Hrvojeva misala mogu se, kao što je učinila Marija Pantelić u svojoj iscrpnoj liturgijskoj, kulturnopovijesnoj i ikonografskoj analizi, podijeliti po temi na starozavjetne (prikazi proroka i prizori Danijela među lavovima i Jone koji propovijeda Ninivljanima), novozavjetne (niz prizora od Kristova rođenja i Poklona mudraca do Uzašašća Kristova i Uznesenja Marijina, likovi apostola i evanđelista), prikaze svetaca (među kojima su posebno zanimljivi oni koji odražuju lokalne kulture), simbole i alegorije mjeseci u živopisnim prikazima ljudskih djelatnosti, te mnogobrojne inicijale ukrašene viticama i uzlovima, vegetabilnim, zoomorfnim i antropomorfnim elementima. Po svom formatu posebno se ističu velike minijature na čitavoj stranici s likom vojvode na konju i s njegovim grbom, pa prizor raspeća, te oveći prikaz sv. Mihovila koji ubija zmaja. Ovaj je posljednji svetac tri puta prikazan u misalu, tako da postoje mišljenja da bi kodeks bio napisan za splitsku crkvicu ovog arhanđela koju je po tradiciji uz obalu mora bio u Splitu podigao sam Ivan Ravenjanin.

Za grad Split posebno su zanimljivi s jedne strane prikaz lika sv. Dujma, a s druge tri biblijska prizora u arhitektonskim pozadinama s kojih prepoznajemo splitske motive. Lik splitskog zaštitnika predložen je zajedno sa sv. Mihovilom, jer su se u dva uzastopna dana, tj. 7. i 8. svibnja, slavili sv. Dujam i ukazivanje sv. Mihovila na Monte Garganu. Od posebnog je značenja što je na rubu te minijature sačuvana glagoljicom napisana uputa pisara slikaru: »S(veta)go Duima i s(vetago) Mihaila kipe piši« (fol. 160 v).

Prizori u kojima je na pozadini prikazan Split jesu: susret između Krista i Samaritanke (fol. 47 v), Uskrišenje udovičina sina iz Naima (fol. 56 r) i Raspeće (fol. 138 r). Na prvoj od tih minijatura pozadinu predstavlja utvrđeni zid okružen četverokutnom i osmerokutnom kulom okrunjenim zupčastim kruništem nad kojima strši visok zvonik, na drugoj zidine okružene kulama nad kojima vire kuće i dva tornja, dok su na trećoj iza golgotskih likova zidine s uskim prozorima i slijepim lukovima flankirane osmerokutnim kulama nad kojima se dižu krovovi kuća. Nema nikakve sumnje da sva ta tri prikaza predstavljaju zidine i kule Dioklecijanove palače nad kojima se uzdižu crkve i kuće srednjovjekovnog Splita u kojem je sam vojvoda Hrvoje povremeno boravio davši za sebe adaptirati kulu kod istočnih vratiju careve palače.

F. Wickhoff je u spomenutoj monografiji dovodio u vezu minijature Hrvojeva misala s firentinskim misalima 14. st. ili s toskanskom umjetnošću uopće. Nasuprot toj konstataciji V. Đurić je prvi u svojoj studiji iz god. 1957. o minijaturama Hvalova zbornika, drugog iluminiranog rukopisa vojvode Hrvoje koji se čuva u Bologni, bio ispravno uočio pripadnost minijatura Hrvojeva misala dalmatinskom slikarstvu. On je, naime, točno zapazio u Hvalovu rukopisu ruke dvojice minijatora, od kojih se prvi odgodio na mletačkim uzorima kasnoga trecenta poput Lorenza Veneziana i Nicole di Pietra i pripada svojim specifičnim obilježjima dalmatinskom slikarstvu kasne gotike, a drugi, kojemu se ne mogu naći

ԵՎ ԵՆ ԿԵՐՈՒՄ ԻՅ ԿՈՒՅ ԵՆՆԵՐ
 ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ

ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ
 ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ
 ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ

Miniatura iz Hrvojeva misala
 sa Splitom u pozadini
 (Uskrišenje udovičina sina)

ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ
 ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ ԵՆՆԵՐ

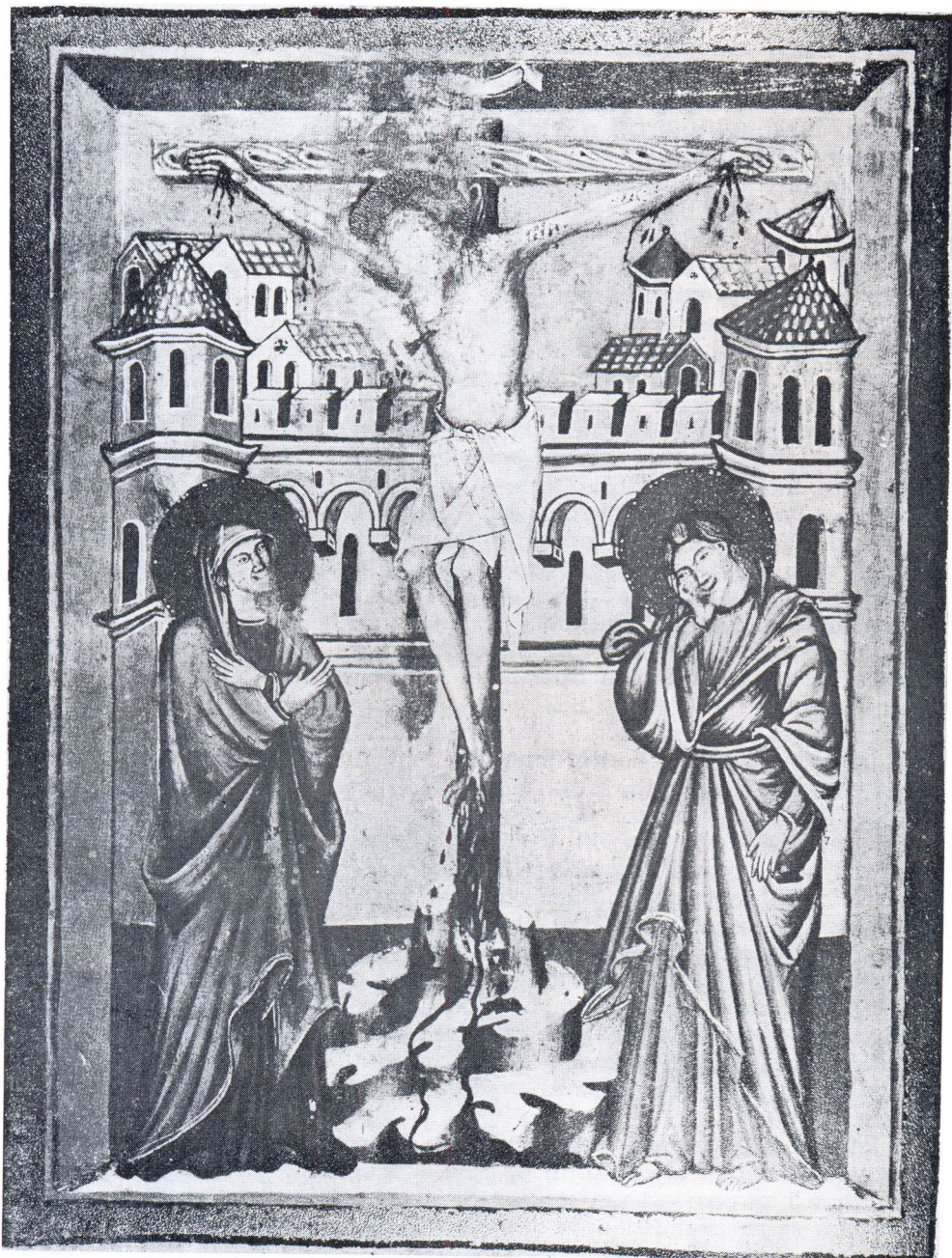
Miniatura iz Hrvojeva misala
 sa Splitom u pozadini
 (Susret između Krista i Sama-
 ritanke)

bliže analogije u talijanskom i našem primorskom slikarstvu, uklapa se u tokove tzv. internacionalnih gotičkih strujanja. S tim prvim minijatorom Hvalova rukopisa i očitim domaćim umjetnikom Đurić je identificirao glavnog autora figuralnih iluminacija Hrvojeva misala.

Ovo faksimilirano izdanje Hrvojeva misala omogućit će bez sumnje i detaljnije ispitivanje stilskih crta njegovih iluminacija, njihovu svestraniju valorizaciju i podrobnija istraživanja eventualnih suradnika u ukrašavanju ovog velikog djela. Ono već sada očito potvrđuje ispravnost njegovog povezivanja uz dalmatinske slikarske tokove u osvit quattrocenta koji se manifestiraju u sintezi između osnovnog mletačkog substrata i specifičnih lokalnih provincijskih i pomalo retardiranih crta koje su karakteristične za čitavo razdoblje tzv. »dalmatinske slikarske škole«, koja će nešto kasnije doživjeti svoju kulminaciju u djelima Blaža Jurjeva Trogirana, Dujma Vuškovića Splićanina, Nikole Vladanova Šibenčanina te dubrovačkih slikara Ivana Ugrinovića i Matka Junčića.

U doba postanka Hrvojeva misala najistaknutiji slikar u Dalmaciji bio je umjetnik čiju je ličnost rekonstruirao I. Petricioli pod imenom »Majstora tkonskog raspela« povezujući nekoliko slika iz Zadra, Tkona, Kraja na Pašmanu i Arhandela na Krki kojima smo K. Cicarelli i ja pridodali dva djela iz Šibenika u jednu cjelinu s kojom se, s druge strane, vežu u jedan jedinstveni opus poliptih u National Gallery u Londonu i drugi radovi koji su poznati pod imenom anonimnog »Maestro di S. Elsinò«. Petricioli je iznio također pretpostavku da bi se taj slikar mogao identificirati s jednim od slikara aktivnih u Zadru krajem trecenta kao što su Blaž Luke Barića, Stjepan Martinov Lazanja, Ivan Tomazinov iz Padove i Menegelo Ivanov de Canali iz Venecije, od kojih mi se iz nekih razloga vjerojatnijim kao i Zlamaliku čini taj posljednji, koji se spominje u dokumentima između god. 1385. i 1427, iz koji saznajemo da je nekoliko puta boravio i u Splitu. Nije isključeno da je Hrvojev iluminator mogao vidjeti neka djela ovog vrsnog majstora koji je u Dalmaciji djelovao upravo u njegovo vrijeme. To bi nam mogli dati naslutiti neki koloristički odnosi kao i određene šire tipološke analogije ponekih minijatura poput Bogorodice na prijestolju u Hvalovu zborniku ili likovi Krista na križu i nekih svetaca u našem misalu. Određivanje autora minijatura Hrvojeva misala još uvijek je stvar istraživanja, ali vjerujem da o njegovoj pripadnosti dalmatinskom slikarskom krugu početka quattrocenta, u čijim se radovima spajaju mletački kasnotrećenteskni odjeci i specifične lokalne crte, ne može biti sumnje. I neki karakteristični provincijski prizvuci u obradbi te spomenuta uputa majstoru pisana glagoljicom kod prikaza svetaca Dujma i Mihovila govore u tom smislu.

Ističući još jednom važnost ovog izdanja i rezultate istraživanja njegovih priređivača, od kojih su ona ikonografskog karaktera posebno zanimljiva i za povijest umjetnosti, želio bih na kraju naglasiti kako ono ne otvara samo znanosti nove vidike već omogućuje ljubiteljima umjetnosti da se upoznaju s ovim dokumentom visoke kulturne razine sredine u kojoj je nastao i koje je on logični rezultat, a na posebni način da uživaju u njegovim brojnim iluminacijama pred kojima sam prvi put uzbuđeno stajao jednog sunčanog srpanjskog dana god. 1966. kad sam u carigradskoj biblioteci s pažnjom i ljubavi listao njegove pergamentske stranice.

Minijatura iz Hrvojeva misala sa Splitom u pozadini (Raspeće)